

Småland.
P. Wessbo
M. Polhem

Trosta
Sågo

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

h.c
Appl. E. Kertman
Konst. K. O. Johansson
Född 1861 i M. Polhem

När jättekäringen kastade sten mot Rydahoms kyrketorn.

En gång var det en jättekäring,
som retade upp sig mot Rydaholms kyrketorn, och beslöt att
riva ned det. Hon fyllde för den skull förklädet med sten
för att kasta mot tornet. Det var ända i Brunnshult hon
stod, men just som hon ville kasta, brast förklädesbandet,
så stenarna kom inte riktigt ända fram, utan blev liggande
ett stycke från kyrkan. Där kan man se dem ligga i ett stort
rös än i dag.

Smilund

-2- Uppst. Olle Lervander f.d.

Albo 2d

Mittelis o:n

1929

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Per. And. Månsson

Mittelis

Troll.

De säger, att det inga troll finns, men den som kan läsa bibeln rätt ser allt, att de finns än. De unga, som är en 50, 60 år, säger att åska²slagit ihjäl dem, men det är ingen sanning. I Kulla Hyststol finns det en trollhåla, där taket vilar på sexton silverstolpar, vardera en aln i genomskärning. Det vet man därför, att det var en flicka, som blev bergtagen, och henne fick man reda på tack vare en hund, som ständigt stod och ylade på det ställe, där hon blivit intagen. När hon kom tillbaka, talade hon om, hur där såg ut.

Tidigt en morgon innan det ännu var ljus skulle jag och en pojk i Skyttebol över sjön (Rymmen). Det var natten efter Mickelsmässan och därtill en räppdag, och då bruka trollen alltid stämma möte. Det var alldeles dimmigt över sjön, så min kamrat rodde fel, varför jag satte mig till årorna. När jag hade rott ett stycke, fick vi på något avstånd se en underlig tingest. Det liknade närmast en ångtröska med fyra avlånga väggar, utan på försett med en mängd hjul, trissor och remmar. I detsamma fick vi höra den underbaraste musik, och den kom liksom från botten av sjön. Det var mycket fast takt, men någon särskild melodi kunde vi ej urskilja. Jag rodde sakta efter det, men kunde ej komma det närmare. Vid daggrynningen försvann det ~~liksom~~ i ett stensrös åt Tagel-hållet. Förmodligen var det trollen, som varit i Kulla Hyststol och spelat under natten. Något ont gjorde det oss inte, fast vi vågade ju inte tala om det samma dag. Jag var då omkring 40 år.

Troll.

Småland

Allbo

Mistelås

Uppt. år 1929

2354

Uppt. Olle Levander

Ber. And. Månsson

född i Mistelås år 1844

Trollhornet och trollen i Trolla klippa.

Troll.

I närheten av Ed finns ett berg, som kallas Trolla klippa. Om den berättas följande sägen. En gång red en riddare därförbi och då hörde han liksom en barnröst som kved: "Hu, jag fryser, hu, jag fryser." Riddaren drog av sig vantarna och kastade åt det håll, varifrån rösten kom: "Tag de här, barn lilla!" sade han. En tid därefter for han åter därförbi och det var på själva julafton. Då såg han berget stå på silverstöttor och trollen hålla måltid därunder. Han hörde slamret av servisen och märkte, att trollen höllo på att dricka. Bäst som han satt där på hästen, erbjöd en trollflicka honom en dryck ur ett guldhorn. Han tog emot det, men aktade sig för att dricka därav, utan slog ut det bakom sig över axeln. Några droppar därav kom på hästryggen och det var så starkt, att det svedde av håret. Men riddaren grep hornet och red därifrån i sporrsträck. Men det skulle han inte ha gjort, ty inom kort hade han alla trollen efter sig. De kommo allt närmare och han trodde sig redan förlorad, då han hörde en röst bakom sig: "Du vanta-vän, du vanta-vän, du dåre, rid av vägen den hårde och in på åkern den korsådre!" Riddaren lydde rådet och var räddad, ty på den kors-ådrade åkern hade trollen ingen makt med honom. Hornet fick han behålla och det finns kvar än i dag.

Island
Måbo hol.
Mistlar p.m.

- 4 -

Uppst. av Otte Linder
1929.

file

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Odins jakt.

Ibland på kvällarna, särskilt på hösten, kan man få höra ett förskräckligt susande och tjutande i luften. De säger nu för tiden, att det är fåglar, men det är ingen som har sett något, så det är inte gott att säga. De gamle menade, att det var Odin som var ute och jagade. Flög han över samma terräng endast en gång och då i en viss riktning, vanligen var det från norr mot söder, då hade man lycka att vänta, men flög han tillbaka över samma ställe, blev det otur. Jag har själv hört det där oväsendet i luften.

Odins jakt.

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Skogssnuvan.

Min mor hade en farbror, som hette Nicklas och han träffade då och då skogssnuvan. Framtill var hon vacker och fin, men baktill var hon le och ihålig. En gång gick hon särskilt illa vid honom. Han hade klättrat upp i ett träd för att hugga vidjor och bäst som han var i färd med detta, fick han se ett fruntimmer stå nedanför och bliga på honom. Han sa inget utan fortsatte att kasta ner vidjor, men en ska inte tro, att hon gick undan, utan hon stod där och bligade lika "enrakt". Då blev Nicklas arg och ropade: "Vad står du där och glor på?" och i detsamma kastade han kniven mot henne. Men det skulle han inte ha gjort, för då får de kraft. Farbror Nicklas dask i backen och slog sig så pass, att han kände det många dagar. Men vad hon skrattade åt honom, ja se så "illbarmligt", att han kunde höra det när han ville.

Skogssnuvan.

A. J.

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Näcken.

Tomasmässonatt fick man ej ha några kvarnar i gång mellan tolvdraget och fram mot halvtvå, ty då gick näcken alltid uppför strömen, och om det då ej fanns någon sidoström, gick han igenom kvarnen och förstörde den. En gång tjänade far min hos en arg och morsk gubbe, och han hade mycket att mala och ville inte ligga och vänta utan befallde mjölnaren att mala hela natten, så skulle han och några andra gubbar hålla vakt, så att inte näcken kom och ställde till spektakel. Mjölnaren ville inte, men fars husbonde tog risken, och kvarnen fick gå. Vid kl. tolv såg gubbarna, som höllo vakt och däribland far, liksom en vadmalsgubbe ligga på kvarnaxeln. Blott ett ögonblick såg de honom, kvarnen gick runt ett varv och sen stod den stilla. När de sedan sågo efter, var varenda skovel på kvarnhjulet bortsliten. Det är förresten inte mer än 8 år sedan kvarnen i Furuberg stannade Tomasmässonatt.

Näcken.

Son.
Mors hst
Mistelis son
1929

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- 7 - Mors Olle Lervander Af
Bei And. Männen
2354
Mistelis

⁹
Bäckhästen.

Sent en kväll var jag nere vid sjön och badade. Då såg jag en häst, som gick där och skranglade. Han var lik gubben Bäckströms häst, och jag tog för givet att det var han. Men hur det var började han bli närgången, och då tog jag en stake och kastade efter honom. Jag vet inte om jag råkade, men hästen rusade rakt ut i vattnet och satte kurs över sjön. Vattnet brusade vitt omkring honom och blev till en mäktig strömfåra, och jag såg allt så tydligt, så tydligt. Då började det klappa i hjärtat på mig, för jag förstod nog, att det inte var någon vanlig häst. Sen fick jag höra av mor, att Bäckströms häst gick i en helt annan hage.

Bäckhästen.

A. J.

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Bäckhästen.

Min hustrus farfar, Johan Andersson, hade en vacker grå häst. En gång, när Johan skulle plöja, tog han och spände för vad han trodde vara sin egen häst. Han blev emellertid mycket förvånad över hur raskt hästen drog den ena fåran efter den andra utan att bli trött. Men han var glad över att det gick undan. När han sedan var färdig och väl hade släppt hästen, rusade hästen ~~makt~~ mot sjön och försvann i vattnet. Det var ingen annan än näcken som skapat om sig. Många gånger har jag undrat över att han gick kvar och drog och inte rusade åt sjön med plog och allt. Men det kom väl sig av att han gick på korsädrad mark, och där har han ingen makt.

Bäckhästen.

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Tomten. Is-lot

Tomten.

Tomten har många sett. För inte mer än två år sen var det en flicka nere i byn som hade sällskap med honom ett stycke, men just vid skolhuset vek han av vägen. Min måg såg den ett par gånger har han talat om. En gång, när han gick till skolan såg han honom gå ute i en äng, där det var lite sankt och en annan gång vid Fridungen. Hans pojk såg den en gång här på gården och det är han så säker på, så det går inte ta från honom. Han var inte så gammal då. Det var en liten gubbe med långt skägg och röd luva. Först trodde han, att det var hans lille bror, men när han kröp upp på "vearännet" och försvann där, förstod han vad det var.

Jag vet sådana, som satte ut mat till tomten julaftons kväll, gröt, lutfisk och all slags mat, och på julfmorgonen var det alltid borta.

En var det som såg tomten och tilltalade honom, "Goddag farbror lille!", sa han, men han fick, så han blev liggande.

Ett folk var det, som höll på att tröska på logen. Då såg de tomten komma och streta med ett strå i munnen. Men en av dem nojsade med honom och sa: "Det där behöver du väl inte gå och "påsa" för!" ty han såg lite viktig ut. Men sen den dagen drog tomten bort allt vad de hade.

Son. *Ulrich, Olli Leonard* - 10 -
Mistela's 1929
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
Ber. And. Nilsson

Act.

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Maran.

Maran rider både folk och kreatur, så de bli
svetta och förbi. Det är visst människor, som inte ha frö-
ämnena i kroppen, som bli maror. Om man tar en spegel och
sätter framför kreatur, som rides av maran, bli hon män-
niska igen, när hon får se sin egen bild.

Maran.

Ett annat medel mot marritt var, att man hängde
liar över kreaturen. Det har jag sett i otaliga ladugårdar.

D:4

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Ibland när man varit borta och kört kol till masugnar eller dyl. och vände hem tomme på natten, kunde det hända, att man fick lass mot sin vilja. Jag minns en gång jag varit i Växjö och sållt lingön. När jag på hemvägen kom i närheten av Slätthögs kyrka, märkte jag, att hästen stretade, som om han haft fullt lass. Slutligen tvärstanna han och kunde ej förmås att gå ett enda steg, och genomsvett var han. Nu hade jag lärt av de gamle, att vid sådana tillfällen skulle man skynda sig att spänna från, vända hästen om i skacklarna så att han kom med huvudet mot vagnen. Se'n skulle man vrida på honom igen och sätta honom för vagnen, men från avig sida, och det var inte så lätt. Vidare skulle man lösa betslet och spotta tre gånger igenom det. Men allt skulle gå fort och man fick inte stå och fumla för då kunde man få sig en "döving". Jag gjorde precis som jag var lärd, märren fnyste till ett tag och se'n gick hon så snällt ända hem. "Men retfullt var de'när en råkade ut för så'nt och så blev en ju lite heter!".

Lass mot
sin vilja.

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Årsgång.

Årsgång.

Den som önskade gå årsgång skulle förbereda sig under julafton. Tidigt på morgonen skulle han gå upp, akta sig för att tala något hela den dagen och helst inte äta. På kvällen skulle han sedan gå till kyrkan, gå omkring denna och upp i klockstapeln, där han skulle treva och knacka på båda klockorna och lägga märke till, vad ljud det var. Utanför kyrkan fanns en stor "murgrimmel". I Mistelås var det en galt, och i Slätthög en bock. Dem fick man inte tilltala eller snäsa, ty då gick det galet. Men hade man krut och svavel på sig var man fredad från allt illtyg. Sen skulle man gå ut och gå runt omkring från by till by, och då kunde man se, i vilka gårdar det skulle bli lik och barn, om det skulle brinna, ja, allt vad som skulle hända under året. Man fick inte tala om det samma dag, men sen kunde man ju lätta lite på förlåten. Och ofta skedde det just så som man sett.

2354 LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Tydor.

Om man ville utröna, vem ens tillkommande skulle bli, skulle man gå upp tidigt julafton, inte äta och inte tala på hela da'n. På kvällen skulle man sedan gå till en källa, helst med rinnande vatten och tvätta sig. Om då något fruntimmer kom till en, så blev hon den tillkommande. Själv har jag försökt det två gånger, men det var alltid folk i närheten och då går det inte, utan man måste vara ensam.

Tydor.

Småland
Alla del
Kistellens en.
1929

- 14 -

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Uppst. Olle Levander
Per. And. Hansson Cid.
Förel. d. Kistellens.

2354

Speleman.

Mjöltnaren Nils Nilsson var en styv fiol-
spelare. Han brukade spela älvapolskan så stolarna rörde
sig strängarna sprungo. Alla trodde också, att det inte stod
riktigt rätt till med hans spel, ty var och en kunde ju se
stolarna röra sig, men när det kom till kritan var gubben
illmarig, och det var far, som kom på knepet. Mjöltnaren hade
knutit samman stolarna utefter väggen med ett snöre, och
när han så spelat en stund, drog han i detta med ena foten,
och då började stolarna röra på sig. Sedan gjorde han nå-
got knep med fingrarna, så det lät, som om strängarna gått
av. Men en skicklig speleman var han.

Speleman.

Thalund
Albo
Mittels
14/8 1929

- 15 ^{myt. Olle Larsson}
betätt. And. Mårsson
Mistelas

2354

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Segerhuva.

En del barn födas med segerhuva. Det är en hinna, som sitter omkring huvudet på barnet, när det födes, och den måste borttagas, annars kan barnet kvävas. Sådana barn bli utrustade med särskilda krafter. Bl.a. kan de släcka eld. Jag hade en svåger, som var född med segerhuva, och honom brukade folk alltid anlita, när de skulle svedja. Om han hade gått runt ett område, hände det aldrig att elden gick över och gjorde skada. Men segerhuvan skulle torkas och förvaras, och sen skulle de bära den på sig, när de utövade sin verksamhet.

Segerhuva.

- 17 -

16.2.

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Guldkistorna mellan Furen och Flåren.

Mellan sjöarna Furen och Flåren
ska det ligga två guldkistor nergrävda, fyllda med dyrbarheter.
Den sjätte ägaren till Ed skall få tvillingar och en av dem
ska finna kistorna, säger man.

2354

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jordälven.

När man skulle gräva en brunn, gällde det att noga akta sig för jordälven, som tänktes flyta fram under jorden som en mäktig ström, ty om den kom lös, kunde den dränka både människor och djur. Någon gång kunde det väl hända, att man stötte på den. Jag minns särskilt en gång hur vattnet steg i brunnen, och då kom en käring och ropade: "Bry dej inte om detta, here, utan spring, för nu kommer jordälven." Enda medlet vid sådana tillfällen var att dämna till med dunbolstrar och kuddar. Det har jag många gånger hört talas om, men jag har aldrig själv varit med om et.

Jordälven.

-19-

Ed

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Badning.

När man gick till sjön för att bada, måste man lägga stål, t.ex. en kniv, i vattnet, innan man gick i, och när man väl hade badat och gick upp, fick man inte glömma att spotta tre gånger i vattnet, annars kunde man råka illa ut.

Badning.

LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jef.
(P. P. e)

2354

Smöjning.

Om ett barn var sjukt, brukade man stoppa det tre gånger genom ett runt hål. En gång såg jag ett träd på Skyttebols ägor som man hade kluvit stammen på och kilat upp så det blev en öppning mitt på stammen. Genom denna öppning hade man tagit ett barn tre gånger. Vad sjukdom det hade haft, minns jag inte nu. Det var inte lyckligt, om trädet visnade efter den behandlingen.

Smöjning.

(Det skedd för ca 60 år sen. Trädet är försvunnet)

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Upptagning av sjömalm.

Upptagning av sjömalm

Sjömalmen kunde tagas upp antingen på vintern, då man gjorde hål i isen, eller på sommaren, då man använde flottar med hål i mitten. Det gällde först att träffa på ett lämpligt ställe med mycket malm, och därvid fick man söka sig fram. Hade man väl fått fatt på ett bra ställe - och det kunde gå dagar, innan det lyckades - drogs malmen tillsammans med ett redskap, som liknade en raka och kallades "tjuren". Den bestod av en 2 alnar lång, järnskodd skiva, fästad vid ett omkring 14 alnar långt skaft. Därefter tvättades malmen med tillhjälp av ett redskap, som bestod av ett vinkelböjt järn, fäst vid ett långt skaft. Tvättningen gick så till att man ideligen öste om malmen, varvid jord och dy avlägsnades. Vid själva upptagningen användes ett redskap, som kallades "malmbennet" och bestod av en säck, fästad vid en järnring (se foto), som i sin tur var fastgjord vid ett långt träskaft. Den upptagna malmen östes i högar på isen, varefter den forslades till järnbruken. Den malm vi tog upp ur Rymmen kördes dels till Os bruk i Gällaryds socken, dels till Torps bruk i Moheda socken.

Till skydd mot vind och bläst brukade vi bygga s.k. malmhyttor ute på isen De utgjordes av en träställning, där ena sidan var täckt med granris (se bifogad teckning).

Vid järnbruken fanns det broar upp till krönet av den cirka 20 alnar höga masugnen, och dit upp kördes malmen på små vagnar. Däruppe brukade det dessutom finnas små rum, där arbetarna bodde. Vid sidan av ugnen voro små bälgar, som drogos med vattenkraft. En masugn fick aldrig slockna, ty blev den kall förstördes den och måste byggas om.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

var en teckning
oc. a

Smiland

M. B. d.

Mistelin s. m.

1929

— 83 —

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Uppst. eller Resante M. a.

Per And. Månson

Mistelin

Sådden.

Sådden.

Med den 6 april började den 13:e "vekan",
sen kom den 12:e, 11:e o.s.v. Bönor skulle sås i 7:e veikan.
Sådde man dem i 8:e, blev det bara löss.

Lin skulle sås på Linnea-dagen (den 13 maj)
eller på Karolinadagen (den 20 maj), för att det skulle bli
riktigt bra.

Man skulle lägga noga märke till den första
ärlan man så om våren. Flög hon högt, blev linet långt, men
hölls hon på backen, blev det kort.

Om "spänakäringen" (en fågel) knarrade länge
blev linet starkt, men gjorde den ideliga uppehåll, blev det
skört och dåligt.

När maskrosorna slogo ut, skulle man så korn,
men om de slöt sig när man kommit ut på fältet, gjorde man
bäst i att gå hem igen.

Mistela Lm

- 24 -

Mc

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Slätter.

Som ett lämpligt märke för när de skulle bör-
ja slättern, hade de gamle följande :

"När havren börjar rispa, (d.v.s. sätta ax)
skall bonden börja vispa".

Att slå de sista stråna kallades att "ta haren",
och då hurrades det alltid, om det var ett slätterlag. Än i dag
säger man, när man har slutat slättern: "Ja, nu ha vi ta't haren!"

När man sen skulle köra in höet, gällde det,
att inte ta det sista fångat med räfsan utan med händerna, så
att tomten fick känna lukten av dem. Annars kunde han släpa iväg
med höet till en annan bonde, av vars händer han hade fått känna
lukten. "Ta inte med räfsan!" ropade de gamle förskräckta, om
någon av de unga glömde den gamla regeln.

Slätter.

Nötkäls, In

— 25 —

M. d

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Sista kärven

När man förr i världen slutade skörden,
lagade man alltid, att sista nekerna blev riktigt stor, ty
då skulle alla nekerna nästa år bli lika stora.

Sista kärven.

Mr. Småland - 86 - *Mr. Olle Revander*
2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

En skrift
Påskveckans dagar.

Påskveckans dagar

Dagarna i påskveckan hade sina särskilda namn:

svarta måndag,
vita tisdag,
dymmelonsdag
skära torsdag
långa fredag
påskafton.

På långfredagen voro häxorna i farten och då gällde det att skydda sig genom att skjuta mycket, ty i krutrök hade de ingen makt. Ett annat bra medel var stål.

Ungdomen brukade på gyckel klippa ut figurer i papper av spisredskap och hänga på varandra under påskdagarna.

- 27 -

Me

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Menträd.

Menträd.

Till midsommar skulle ungdomen alltid ha ett menträd. Därtill valdes det längsta och vackraste trädet man fick fatt i, vanligen gran, och det kläd-
des sedan med gröna kvistar och blommor, särskilt pioner.
I toppen satt en flagga, bestående av en vit duk, och runt
omkring stängen hängde blomkransar horisontalt, fastgjorda
vid stängen med snören. Var det en lång stång, kunde det vara
ända till tre eller fyra kransar, den ena nedanför den andra
och vidare, ju närmare marken de hängde. Ett sådant menträd
hade de i Sörsjuhult, och kring det samlades ungdomen på
midsommarafton till dans och lek.

- 28 -

P. a

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

(Trefaldighetsdag)

Trefaldighetssöndag kallades Höga söndag, och om den dagen hette det: "Regnar det Höga söndag blir det regn i 7 söndagar."

Väderleksmärke:

(Trefaldighetsdag.)

- 29 -

P.c

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2354

Guldfuran i Hullevik,

I Hullevik står på Nils Johans
mark en fura, som kallas guldfuran. I toppen på den häng-
de nämligen förr en guldkrona och lyste varje julafton.
Det var många som såg den, men nu tror jag inte att den
visar sig längre.

Guldfuran i Hulle-
vik.

2354

Byalaget.

Byalaget

Från mina tidigaste år minns jag en del om det gamla byalaget. Före laga skifte låg gårdarna samlade i byar, och då var det många angelägenheter, som sköttes gemensamt. Varje år hölls regelmässigt två bystämmor, en på våren vid Valvarmässe (Valborgsmässa) och en på hösten, vanligen den 24 oktober. På våren valdes älderman för två år framåt och hemma hos honom hölls sedan stämmorna. Vidare beslöts, när kreaturen skulle släppas ut i den för hela byn gemensamma skogen. Varje bonde fick nämligen släppa ut ett visst antal kreatur, beroende på gårdens storlek. På sina håll hade man gemensam vallpojke, och han skulle ha ett bockhorn att tuta i. Lönen utgjordes av kläder och mat - han fick flytta från gård till gård - samt någon mindre summa pengar, men dem fick han inte själv utan hans föräldrar. Var det en duktig here, som såg väl efter fåren, så att inte räven snattade bort några lamm, blev belöningen större. En annan gemensam angelägenhet var frågan om gårdsgårdarna och den förhandlades också på byastämmorna. Yttergårdsgårdarna reparerades gemensamt, men innergårdsgårdarna var uppdelade på de olika bönderna, alltefter gårdarnas storlek. På våren hade gubbarna gårds- gårdsyn, då man fattade beslut om vilka stycken som borde repareras, och efter verkställd reparation hölls eftersyn. Vidare beslöts om underhållningen av vägarna och de skyddsätgärder man borde vid-

taga mot vargarna, som förr kunde bli ganska besvärliga och närgångna. I varje byalag borde finnas åtminstone en jägare. Så skulle den för hela byn gemensamma bastan hållas i ordning. På höststämman beslöts hur många lekstugor ungdomen skulle ha om året. Därvid skulle de gamle hjälpa till med att skänka mat och brännvin samt upplåta rum. Rotebönderna höll därjämte vakt, under det lekstugan pågick, för att inte ungdomen från andra byar skulle komma och ställa till slagsmål. Mat och dricka förekom alltid rikligt.

På det hela taget var sämjan mycket större förr än nu, man litade på varandra och några skrivna dokument förekom aldrig. Behövde en fattig ett par oxar och saknade pengar, kunde han vända sig till en rikare granne, och så gjordes affären upp med en viss procent för ett år framåt. Hade han inte heller då några pengar, hette det vanligen: "Ja, det går an att behålla det ett årsmot till," Inga vittnen, intet skrivet, ett handslag var tillräckligt.

Stège, ämbar och båtshake var de enda brandredskapen.

Skomakare och skräddare var gemensamma för hela socknen, och det var inte nådigt för en utböling att komma och inkräkta på deras område.

2354

Belysning.

Det är väl en 67 eller 68 år sen de första fotogenlamporna kommo hit till byn. Jag minns så väl min första fotogenlampa. Det var en handlare, som kom hit till Sjuhult och hade med sig lampor och jag valde ut den jag tyckte var allra vackrast. Den var blå, liten som en gräddkanna och försedd med liksom en hylsa eller ett plåtrör, ur vilken veken stack upp. Lämpglasfanns inte på den tiden.

Belysning.

Dessförinnan hade man fått nöja sig med lys- Lysstickor. stickor. De spingades av torr tjärved (furu) och buntades ihop i kärvar. Varje bonde, som det var något med, skulle ha en hel rad, med kärve intill kärve, av stickor runt hela stugan på våren, och där fick de stå och torka. Under de långa vinterkvällarna var det med undantag av elden, det enda ljus man hade. Man stöpte ju talgljus på den tiden också, men de brukade användas endast vid högtider och förresten lyste de inte så värt bra. I muren vid spiseln fanns det alltid en "klynna" av järn, där man satte fast en sticka, och när den brunnit opp, fick man sätta dit en ny. Runtomkring satt man så och arbetade, men när man hade hantverkare hos sig, skräddare eller skomakare, fick en sitta därefter och "köllna" eller "köldna" d.v.s. lysa med stickor. De utbrända stickorna kastade man i en skål med vatten.

2354

Om man skulle gå ut på kvällen, gå något ärende till en annan gård eller. dyl. , tog man en knippa stickor under armen och när en sticka brunnit ut, tände man på en annan.

I uthusen kunde man ju inte använda stickor att lysa sig med, ty det hade varit alltför eldfarligt. I stället brukade vi ta en kålrot, klyva den mitt itu och bora ett hål i den ena halvan. Detta fylldes med smält talg, varefter man stoppade ned en veke av bomullsgarn, vilken först dragits i flott eller smält talg. Ena ändan av veken hängde ö-
ver kanten på hålet och tände man på. Talgen i hålet stelade ju, men runtomkring veken smalt den åter av värmen från lågan och sögs upp i veken.

Belysning på
logen.

Ett annat belysningsmedel på logen var "bek-ljuset". Av några bomullstrådar snodde man samman en "simme" (ett snöre), som man drog i beck tills det blev så styvt, att det nästan kunde stå för sig självt, varefter det hängdes utanpå väggen, för att ej becket skulle mjukna. Ett sådant ljus kunde vara ända till 3 alnar långt. I ett hörn av logen fanns det så uppfört ett slags fodral för ljuset, för att förebygga eldsvåda. Det bestod av bräder och var liksom ett skåp. Inuti detta hängde den beckade tråden, vid övre ändan fastsatt i en "klynna". Stumpen ovanför klynnan tände man på, och när den brunnit ned till klynnan, var det att dra upp den beckade tråden ett stycke, och så hann man tröska en stund till. När hela ljuset var slut, gick man ut och hämtade ett nytt ute på väggen.

"Bek-ljus"

Det äldsta sätt att göra eld på, som jag minns, det var med flinta, stål och fnöske. Fnöske fick man, genom att torka rutten bokved. I stället för fnöske använde man senare svavelpinnar, stora som blyertspennor. Det var vanliga träpinnar, doppade i smält svavel. När gnistan från flintan och stålet kom på svavlet, fattade det eld.

På vintern brukade man elda hela natten mot kölden, men om elden gick ut och det var omöjligt att slå eld, kunde man få springa och låna värme i granngården. Då låg ju gårdarna i byar och inte så långt ifrån varandra, som nu är fallet. Man brukade då använda något kärl eller en järnskovel, i vilken man bar god från granngården.

För många år sen bodde det en gubbe härintill som hette Gumme, och åkern där han bodde, kalla vi än i dag Gummafålla. Det hörde då till Spånghult. Han brukade ha en hel stockstugan. Ena ändan låg i spisen och den andra på en pall ett stycke ut på golvet. Spånved skaffade han sig på så sätt, att han tog en "täl-yx" (täljyxa) och spånade av stockarna i stugan, så att väggarna till sist blev tunna.

Eldgöring.

Låna värme.

Stockeld.

Mistela, Sm

- 35 -

Anders Hansson

U:2

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Slakt.

Vid slakt togs kreaturen in i köket. All slakt verkställdes av gårdsfolket själva med undantag av hästslakt, då den s.k. rackaren anlätades. Hästslakt ansågs nämligen för ohederlig, men om någon av nöden tvingats att göra rackaretjänst, så visste han också att ta bra betalt, och dessutom var man tvungen att föda både honom, hans käring och ungar under ett par tre dagar. Av hästen åts intet utan allt grävdes ner med undantag av huden, som drogs av av rackaren.

Slakt.

Katten kunde man möjligen få skjuta. men att slakta den ansågs för rackaretjänst.

acc.nr. 2354

Anders Månsson

Född 1844 i

Nuvarande vistelseort:Mistelås

Huvudsakligaste vistelseort:Mistelås

2354

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat 36.

av

Olle Levander
sommaren 1929

Register.

	sid.
När jättekäringen kastade sten mot Rydaholms kyrketorn	1
Troll	2
Trollhornet och trollen i Trölla klippa	3
Odins jakt	4
Skogssnuven	5
Näcken: När näcken förstörde kvarnen Tomasmässonatt	6 -
Bäckahästen	7 -
Tomten	9
Maran	10
Lass mot sin vilja	11
Årsgång	12
Tydor	13
Mästerspelman: Hur mjölnaren Nils Nilsson bar sig åt för att få stolarna att dansa efter sin musik	14 -
Segerhuva	15
Kungen och kolaren	16
Guld-kistorna mellan Fluren och Flören	17
Jordälven	18 -
Badning: stål och spottning i vattnet	19
Smöjning: Stoppa ett barn tre gånger genom ett hål	20
Upptagning av sjömalm	21-22
Sädden	23
Slåtter	24
Sista kärven	25

2354

Påskveckans dagar	26
Menträd	27
Väderleksmärke	28
Guldfuran i Hullevik	29
Byalaget	30
Belysning i forna dagar: lysstickor, "kålrotslampor", "bekljus", göra eld, låna värme o.s.v.	32
Slakt	35

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV